

**O incursiune jurnalistică în
tradiția muzicală și coregrafică târgumureșeană¹**
DOI : 10.46522/S.2025.01.17

Angela PRECUP PhD
University of Arts Târgu-Mureș
precupangela@yahoo.com

**Abstract: A Journalistic Exploration of the Musical and Choreographic Traditions
of Târgu Mureș**

The study proposes an imaginary incursion into the atmosphere of Târgu Mureș during the interwar period. This time travel reveals a city full of music and dance, with diverse rhythms and instruments, for all tastes, in an artistic environment marked by the multicultural diversity of the area. The main source for this incursion into the musical and choreographic past of Târgu Mureș is represented by the local Romanian press of the period, which kept intact testimonies about the forms assumed back then by music and dance in the everyday life of the public. Two complementary directions of their manifestation emerge from the study of old newspapers. On the one hand, there are the official cultural events concentrated around traditional music and dances, often held in the Palace of Culture – the artistic heart of the city during the interwar period. On the other hand, we have the cultural entertainment events, such as the dancing parties, with local musicians, organized in the numerous restaurants and coffee shops of the city, which brought along the modern rhythms and influences from western music and dance. The evolution of these two directions of development into the public's preferences reflects a process of changing mentalities, visible also in the offer of the Municipal Conservatory of Târgu Mureș, which extended its educational services during this time with choreography and theatre courses for children (these being added to the initial courses of musical studies), transforming this institution into a veritable cultural nursery.

Key words: Transylvanian cultural history; dance tradition; musical tradition; press history.

O călătorie imaginară în atmosfera Târgu Mureșului interbelic ne dezvăluie un oraș în care muzica se aude peste tot, prin acorduri, ritmuri și instrumente diverse, pentru toate gusturile, într-un mediu artistic marcat de diversitatea culturală a zonei. Melodiile românești, ungurești, țigănești și germane au fuzionat de-a lungul timpului, creând un

¹ Articol realizat în cadrul proiectului CNFIS-FDI-2025-F-0168 - "Cercetarea artistică în secolul XXI: crearea unui ecosistem de excelență academică".

repertoriu comun, și există o tradiție solidă în arta interpretării muzicii, culte sau populare, care se transmite din generație în generație, în adevărate „dinastii” artistice.

În centrul Tg. Mureșului cântă fanfara, în fiecare seară de joi, la festivități sau în zilele de sărbătoare, iar la orice sărbătoare publică, dansul și muzica tradițională sunt în centrul atenției.

Palatul Culturii găzduiește în Sala Mare concerte de muzică clasică în care târgumureșenii au ocazia să vadă adesea vedetele naționale și internaționale ale vremii, iar Sala de Oglinzi răsună de ritmurile dansante ale balurilor și seratelor epocii. Chiar și când nu are programate evenimente, clădirea Palatului răsună de muzică, pentru că aici funcționează și Conservatorul municipal al Tg. Mureșului, iar elevii lui repetă în clasele de muzică, teatru pentru copii, artă coregrafică, dans ritmic și balet, alături de profesori renumiți.

În incinta Palatului Culturii funcționa în perioada interbelică și cinematograful orașului, care atrăgea un public de toate felurile, fascinat atât de acțiunea de pe ecran, cât și de fundalul muzical live, asigurat în perioada filmului mut de un pianist prezent în sală.

Festivitățile organizate de autorități cu ocazia unor evenimente ca Ziua Regelui - 10 mai (sărbătoarea națională a României în perioada interbelică), Ziua Marii Unirii - 1 Decembrie, începutul sau sfârșitul anului școlar și altele similare, includeau întotdeauna cuvântări festive, defilări, serviciu religios, dar și momente artistice în care muzica și dansul popular alternau, completate de poezie.

Pentru numeroasele șezători culturale organizate la țară, aproape fiecare comunitate avea micul ei cor școlar, sătesc sau bisericesc, care evolua în cadrul evenimentelor religioase sau culturale locale, interpretând muzică populară sau patriotică, iar formațiile locale de dansuri tradiționale completau programul artistic.

La petrecerile din restaurantele și cârciumile orașului, lumea prefera muzica live în locul patefonului sau aparatului de radio, iar această preferință întreținea o întreagă categorie de artiști, profesioniști sau amatori, care cântau, după preferințele auditoriului, muzică populară, cultă, jazz sau cântece lăutărești. Muzica ce se auzea în aceste localuri avea un fond popular, românesc, maghiar, german și țigănesc, dar era influențată și de ritmurile occidentale moderne (romanțe, valsuri, cadriluri, tangouri, foxtroturi etc.), dansante și ușor de fredonat.

Restaurantele vremii se întreceau în a aduce nume de muzicanți cât mai cunoscuți din categoria „muzicii de taraf” (Anon 1923a, 3), într-o atmosferă descrisă plastic la începutul anilor '20 de gazeta locală *Mureșul* (1922-1926): „Într-un vechiu local, cu tavanul scund, în care fumul albastru al tutunului împânzește totul, un miros puternic de carne friptă te face de-ți lasă gura apă. Un taraf de țigani boieriți își acordează instrumentele. Lumea ce sosește umple toate mesele” (Anon 1923b, 2).

Viața cotidiană a Tg. Mureșului interbelic cuprindea, așadar, două categorii de evenimente culturale, la fel de importante din punctul de vedere al contextului muzical și coregrafic pe care l-au creat în epocă: *evenimentele culturale oficiale* (concerte,

șezători, festivități etc. care includeau în program o componentă muzicală mai mare sau mai mică, asigurată de formații profesioniste, orchestre, coruri, formații de dansuri populare) și *evenimentele de divertisment cultural* (petreceri în spațiul privat sau în spațiul public al restaurantelor, cârciumilor și cafenelelor din oraș, animate de muzica lăutarilor sau muzicienilor amatori și de dansuri moderne).

Sursa acestei incursiuni în trecutul muzical și coregrafic al Tg. Mureșului interbelic sunt ziarele locale în limba română, care scriau mai mult despre evenimentele culturale găzduite de spațiile consacrate ale Palatului Cultural din Tg. Mureș sau ale căminelor culturale din mediul rural, și mai puțin despre evenimentele private sau despre petrecerile dansante, cu lăutari și muzicanți locali, găzduite de numeroase restaurante și localuri ale orașului. Totuși, informații relevante pot fi găsite, de pildă, în reclamele publicate de gazetele perioadei, care promovau oferta unor restaurante, dar detaliau și programul artistic oferit de acestea (Precup 2015, 277).

Muzica și dansul tradițional în evenimentele oficiale

Fanfara orașului conferea atmosfera festivă evenimentelor organizate de autorități, cu diferite ocazii. Fanfara cânta în centrul orașului joia și în fiecare zi de sărbătoare (Anon 1937a, 5), dar și în Palatul Culturii, și era condusă la sfârșitul anilor '30 de dirijorul Hacker Iosif. (Anon 1940, 2) Se adăugau, ocazional, formațiile de muzică militară, precum cea a Regimentului 82 Infanterie din Garnizoana Tg. Mureș și formația pompierilor mureșeni.

Fanfara aducea la un loc, prin interpreții săi, tradiții muzicale diverse și cânta pentru toți, fără deosebire de etnie sau confesiune, după cum scria publicația *Glasul Mureșului* într-un articol despre festivitățile dedicate Zilei Eroilor, în vara anului 1936:

La ora 9 se va face serviciul divin în bisericile tuturor confesiunilor locale. Vor asista delegații autorităților, societăților culturale, școalele, armata. La ora 11, Te-Deum în fața primăriei, și apoi se va aranja procesiunea în direcțiunea liceului Al. Papiu Ilarian, unde se vor despărți spre a merge fiecare la cimitirul propriu. La cimitire se vor ține cuvântări pentru importanța zilei. Seara muzica militară va cânta în piață.

Anon. 1935b, 4

Gazeta Mureșului ne introduce în atmosfera sărbătoririi unui alt eveniment de importanță în centrul Tg. Mureșului - Ziua Regelui (10 Mai, sărbătoarea națională a României în perioada interbelică).

Orașul e în haine de sărbătoare, cu fațade acoperite de steaguri și ghirlande de flori. La ora nouă dimineața, se țin slujbe în toate bisericile, după care oficialitățile, armata și oamenii se adună în fața Primăriei. Defilează ostași, liceeni și cercetași, iar parada militară e condusă de Brigada de artilerie a orașului. După amiaza e rezervată serbării școlare, în sala mare a Palatului Culturii, care începe cu intonarea Imnului Regal și continuă cu un bogat program literar și muzical, incluzând o colaborare muzicală inedită:

Printr-un concurs fericit de împrejurări, dl prof. Const. Rezachievici, de la Școala Normală, a prezentat mai multe bucăți muzicale, executate de elevii de la trei școli.[...] Iubitorii de muzică au prețuit neașteptat justa interpretare ce a știut să o impună d-l Rezachievici cu elementele în devenire de la cele trei școli reunite, într-o solidaritate de invidiat, rareori întâlnită și în alte centre.

Ceontea 1933, 6

Muzica militară era susținută de Conservatorul municipal și de municipalitate, după cum o arată *Darea de seamă* a primarului Emil Dandea privitoare la activitățile edilitare din primul an al celui de al doilea mandat al său (1934-1937) la conducerea Tg. Mureșului, reproducă de *Glasul Mureșului*:

- 17) S-a introdus învățământ românesc la Conservator, s-a creat o catedră de artă dramatică și o artă de instruire în conducere de cor pentru elevii de la școala normală. Se sprijinește și se va avea grijă și mai multă de corul conservatorului și muzica militară, cu obligația ca aceasta să cânte în piață.

Dandea 1934, 4

Pe lângă evenimentele oficiale, șezătorile culturale organizate la sate de diverse asociații culturale, precum Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român - ASTRA sau Societatea Tinerimea Română, au avut un rol important în conservarea tradiției muzicale și coregrafice, populare sau culte. Aceste șezători culturale se organizau de obicei duminică și la sărbători, cu un program alcătuit în general din „cântece, doine, recitări hazlii, povești din Creangă sau Ispirescu, citire din reviste și gazete, jocuri naționale, conferințe cu caracter moral, național, economic etc.” (Preda 1927, 1), după cum scria într-un număr din 1927 publicația *Astra* din Tg. Mureș. Erau manifestări culturale care aveau în centru efortul general de culturalizare și de „trezire a conștiinței românești” prin „serbări cu muzică, jocuri naționale (care altfel se pierd, se corcesc), piese cu teatru popular de moralizare, patriotism și humor românesc”, conform publicației *Glasul Mureșului*. (Oprea 1938, 2)

Dansurile populare tradiționale erau parte integrantă din formatul divers al acestor evenimente culturale. Iată cum descria *Glasul Mureșului*, în 1939, „O frumoasă serbare națională pe Valea Gurghiului”:

Seara a avut loc o frumoasă manifestație coreografică, executându-se de către străjerii stolului, bărbați, feciori, fete și bătrâni, mai multe dansuri naționale specifice regiunii. Bătrânii satului, în tovărășia babelor lor, costumați în vechiul port românesc, au executat cu multă însuflețire (paradoxal, nu?) jocurile vechi românești, ce le aminteau desigur, epoci mai frumoase din tinerețea lor.

Bătiu 1939, 4

Același ziar menționa și nivelul foarte bun de performanță care definea organizarea acestor dansuri tradiționale:

La marile serbări ale Restaurației au participat și câteva comune de la noi. Printre acestea s-au distins în mod deosebit Socolul de Câmpie, Săcalul de Pădure și Milaș, ale căror echipe de dansuri naționale au fost cele mai reușite. Astfel, echipa din Socol, aceeași care anul trecut s-a distins și la congresul internațional de la Hamburg, a luat premiul întâi cu dansul călușerilor, iar echipele din Săcal și Milaș premiile următoare pentru dansurile Crucea, Moina, Brăul, Dealungul și Învârtita.

Anon. 1939, 2

Un merit deosebit în privința conservării tradiției muzicale și coregrafice populare au avut-o, la începutul secolului XX, muzicienii care simțeau nevoia de înnoire muzicală într-un sens opus post-romantismului. Tineri compozitori ca Béla Bartók și Zoltán Kodály au căutat atunci un suflu nou, național, în muzica populară, după cum explica în 1958 Tiberiu Alexandru în cartea sa *Béla Bartók despre folclorul românesc*:

Dându-și seama că înviorarea spre care năzuiau nu putea veni din muzica ungurească cântată de lăutarii de la oraș, s-au îndreptat către muzica țărănească. După Bartók, între muzica populară a orașului unguresc și muzica populară a satului unguresc sunt deosebiri fundamentale.

Alexandru 1958, 2

Cei doi tineri compozitori, ca și alți compozitori progresiști maghiari care le-au urmat exemplul, și-au început cercetările în Ungaria, culegând folclor cu ajutorul fonografului, pentru stocarea și transcrierea informației muzicale. Dar dorința de a înțelege cât mai bine universul muzicii populare maghiare i-a determinat să extindă sfera cercetărilor și în teritoriile vecine, românești, slovace sau sârbești. În cazul Transilvaniei, Béla Bartók a făcut cunoscute lumii mai bine de 3.500 de melodii populare românești, a descris stilurile muzicale și a formulat legile versificației populare românești. (Alexandru 1958, 11, 115)

Într-un articol publicat în *Glasul Mureșului* în anul 1934, omul de cultură Nicolae Albu evoca, la rândul său, munca altor folcloriști mureșeni:

Epoca postbelică începută cu decor și paradă națională, nu ținu mult. Ea sfârși ca toate actele emoționale, într-o moleșeală. Contigente de tineri - măduva satelor noastre - dau asalt universităților. Între aceștia se situează cei dintâi culegători ai folclorului mureșan: Simion Rusu, Aurelian Borșianu și Teodor Podariu. Din trei regiuni deosebite și ca structură și ca mediu cosmic, activitatea lor - în umblet de albină, îngrămădind material, produs al sufletului țărănesc - au scos la iveală mărgăritare, cari peste puțin timp erau să fie încredințate uitării definitive. Acești tineri, în timp ce alți colegi de ai lor făceau chefuri sau își întrebuițau tinerețea în mod inutil, au cutreierat regiunea de baștină și au prins pe hârtie: proverbe, cântece, snoave, ghicitori, basme, jocuri, des-cântece de boală, de vrășmașie sau de dragoste lipicioasă.

Albu 1934, 2

În viața de zi cu zi, îmbinarea tradiției cu modernitatea era și o chestiune de mentalitate, în care se confruntau viziunea modernistă și concepția tradiționalistă din societate.

Gazetarii, preoții și intelectualii mai tradiționaliști priveau critic modernitatea muzicală, tot mai prezentă și la sate, în detrimentul cântecului și dansului tradițional, după cum o arată un articol critic semnat de Constant George-Munteanu pe prima pagină a publicației *Astra* (1926-1929) din Tg. Mureș, în 1928:

Otrava orașelor pătrunde neîncetat și în satele curate din alte vremuri bune. Așa s-au strecurat, împrumutate de la alte popoare, primitive, cântece și jocuri streine de noi și sufletul nostru, alungând armonia majestuoasă a horei, fuga impresionantă a chindei și brăulețului, jocuri de un colorit specific românesc.

Munteanu 1928, 1

Într-un număr din 1932, *Gazeta Mureșului* surprindea la rândul său, în mod plastic, reticența unei părți a societății față de muzica și dansurile moderne, occidentale:

Vechea noastră cultură țărănească se chema omenie și ne stă așa de bine. [...] Dar așa, să o lepădăm pentru un vals ori foxtrot, pentru fuste și haine de gata, pentru cluburi și arivism, pentru demagogie, luptă de clasă și alte rătăcirii, ar fi o nebunie de neiertat. Să schimbăm toată originalitatea și caracteristica, toată distincția rasei noastre, pe o banalitate adusă de aiurea, ar fi ca țara întreagă să degenereze într-o ridicolă mahală a Europei. Nu va fi nici un progres dacă în loc de crâșme vom avea cabareture, cu balet în loc de horă.

Anon. 1932a, 1

Cu toate acestea, succesul ritmurilor moderne era tot mai mare, după cum nota în 1940 *Glasul Mureșului*: „În acest an manifestațiile culturale teatrale din Tg.-Mureș au fost mai numeroase decât în anii trecuți. Vremurile sunt grele; dar publicul este doritor de distracții și variațiuni, ca să uite necazurile vieții de azi.” (N.O. 1940, 2).

Preoții mai ales, priveau cu îngrijorare schimbarea preferințelor culturale ale publicului, iar unii dintre ei criticau fenomenul și prin intermediul presei, după cum o arată și acest articol pentru „Explicarea Evangheliei” semnat în 1933 de preotul Emil Tătaru în paginile publicației *Gazeta Mureșului*: „Fără minte sunt toți cari se aruncă lacomi spre plăcerile vieții - bani, distracții, beuturi, țigarete, dansuri, teatre - crezând că acesta e scopul cel mai înalt al vieții și nu bagă de seamă că soarta lor va fi a fluturilor ce se aruncă seara în flacăra luminii” (Tătaru 1933, 2).

În afara presei, existau și alte canale de comunicare cu publicul larg în scopul educării în domeniul cultural, precum conferințele pe teme diverse, foarte populare în perioada interbelică. Într-o astfel de conferință, despre „Educația fizică feminină”, organizată la Palatul Culturii din Târgu Mureș în 1932 sub egida secției medicale a „Astreii”, profesorul universitar Iuliu Hațieganu propunea o atitudine mai moderată în privința practicării sportului și dansului de către femei:

Femeia trebuie să urmărească prin educația fizică un întreg scop: maternitatea, frumusețea și sănătatea. [...] Ea diferă de la vârstă la vârstă și de la sex la sex. Bunăoară la femeie, educația fizică va trebui să aibă o formă mai ușoară. Corpul femeiesc într-o mișcare dată, trebuie să exteriorizeze un ritm sufletesc. De aceea gimnastica ritmică, gimnastica suedeză, gimnastica naturală (franceză), dansul prin excelență, sunt cele mai indicate forme de educație fizică la femeie.

Tică 1932, 2

Dincolo de această retorică însă, evenimentele mondene ale epocii erau tot mai diverse și aveau întotdeauna în centrul lor muzica și dansul, după cum o arată și acest anunț din 1936 prin care Ministerul Cultelor și Artelor, la cererea Sfântului Sinod, lua o hotărâre de interzicere a oricăror petreceri în timpul celor patru posturi de peste an:

Această hotărâre am adus-o la cunoștința Ministerului de Culte, Ministerului de Interne și celui al Apărării Naționale, cu rugarea de a nu mai elibera pe viitor autorizații de petreceri, în timpul posturilor, chiar dacă acele petreceri (baluri, ceaiuri dansante etc. – s.n.) ar avea caracter de binefacere.

Anon. 1936a, 4

Muzica, lăutarii și dansurile petrecerilor moderne

În afara instituțiilor culturale propriu-zise, tradiția muzicală locală își găsea loc în cârciumile și localurile de la oraș sau sat, unde clienții și lăutarii petreceau și cântau împreună, indiferent de etnie. Dar exista o anumită „specializare” dată de moștenirea muzicală a fiecăruia, explică Viorel Cozma în cartea sa *Lăutarii de ieri și de azi*:

Componența națională a tarafurilor a variat și după instrumentul practicat. Cimpoiul, fluierul, surla, buciul au rămas mai mult în practica țărănească, în timp ce naiul, vioara, cobza, și în special țambalul, le-au revenit țiganilor. De altfel coardele, fiind instrumentele cel mai dificil de învățat (cereau, pe lângă talent, și o practică îndelungată), s-au mânuit mai mult de țigani și rareori de români (Ardeal).

Cosma 1996, 18

Cât de mult conta prezența instrumentiștilor și interpreților pentru succesul unui loc o arată un articol publicat în 1921 de gazeta mureșeană *Ogorul*, care scria că nu doar restaurantele, ci și cafenelele își permiteau să aibă în acest scop muzică live, în schimbul fondului sonor asigurat de vreun aparat de radio sau de telefon:

În bâzâitul înăbușit al acestui stup uman se aude din când și când geamătul contrabasului și țipătul strident al clarinetului. „Primașul”, în picioare, se străduiește amar: se întinde ca o rămă, se ridică în sus violent, apoi deodată se rupe în două plecându-se pe spate și, continuând această gimnastică suedeză, se strecoară nesimțit printre mesele înconjurate de consumatori, și discret, țârâie o romanță sentimentală la urechea

unui client care, în urma unei bogate libațiuni, bate tactul cu gesturi nesigure și privește în plafon cu ochii pînjenii.

Anon. 1921, 2

Categoria muzicanților cuprindea la Tg. Mureș nu doar lăutari, ci și interpreți de „jazz”, invitați ocazional să cînte la evenimentele din județ. În 1937 de pildă, inaugurarea localului unei noi școli primare prilejuia următorul program de festivități, publicat de *Glasul Mureșului*:

Ora 11-12 Oficierea serviciului divin și sfințirea localului, la ora 12-13 Cuvântări ocazionale și la 13-15 Masă comună. Ora 15-17 Program artistico-literar executat de elevii școalei primare din localitate. Începând cu ora 8 dans până-n zori. [...] Bufet bine asortat (restaurant din Tg.-Mureș), muzică de jazz din Tg.-Mureș, confeti, serpentine și poștă americană etc.

Anon. 1937b, 3

Foarte probabil, muzica de „jazz” prezentă în restaurantele Tg. Mureșului interbelic nu era cea clasică a genului, ci mai degrabă, o muzică modernă, cu inflexiuni de jazz, dansantă, antrenantă. În 1933, de pildă, între interpreții de jazz prezenți la Tg. Mureș se număra și formația Fodor Albi, invitată să cînte la „revelionul familiar” organizat de restaurantul Central, conform unei reclame publicate de ziarul local bilingv *Mureșul - A Maros* (1933-1934). (Anon 1933a, 2)

În 1936, o altă reclamă, publicată de această dată de *Glasul Mureșului*, indică faptul că într-un alt local din Târgu Mureș, aflat în sediul Băncii Agrare din Piața Regele Ferdinand nr. 55, pe lângă bucătăria aleasă care includea „grătarul special, cu renumiții mititei și patricieni, ciorbă de burtă și ciulama regală”, precum și „vinuri selecționate, din diferite podgorii”, o atracție era și programul muzical, asigurat de „orchestra clasică și jazz sub conducerea domnișoarei Cristina Hubert din București.” (Anon 1936b, 3)

Pe muzicienii și interpreții amatori prezenți la evenimentele culturale presa perioadei îi mai numea și „diletanți”, responsabili cu buna dispoziție creată prin intermediul muzicii, ca în cazul unei conferințe populare desfășurate în februarie 1928 la Reghin, despre care scria gazeta culturală *Astra* din Tg. Mureș: „S-au executat cântări și declamări vrednice de toată lauda. La Petelea, seara, s-a aranjat o serată artistică, cu concursul diletanților din sat, cari s-au achitat cu demnitate de rolurile lor.” (Teodor T. 1928, 1)

Figura acestui compozitor și interpret amator, întâlnit des în cultura populară, era evocată și de muzicologul Zeno Vancea:

Am cunoscut și eu un autor de asemenea melodii orășenești. Era de meserie panto-far, cânta foarte bine la acordeon și, în nopțile de vară, când se așeza în fața porții și cânta de inimă albastră, glasul lui se auzea la câțiva kilometri. Avea o voce foarte frumoasă, mai strălucitoare ca a lui Grozăvescu. Unele dintre cântecele lui au căpătat o largă circulație.

Popovici 1985, 64

În ciuda numărului mare al practicanților, categoria profesională a lăutarilor și muzicienilor amatori nu era tratată distinct de administrația Tg. Mureșului interbelic. De pildă, lista impozitelor și taxelor locale stabilite în martie 1937 și publicate de gazeta Primăriei, *Orașul* (1923-1940), nu stipula explicit niciun fel de taxe pentru profesiile liberale din domeniul artistic, cu toate că detalia aceste obligații financiare pentru numeroase alte categorii profesionale precum cea a oamenilor de serviciu (bucătar, vizitiu, camerier, sufragiu, fecior, servitor de orice local public, portar, madame în familii și hoteluri, femeie la toate, rândași, paznici, oameni de expediție, servitori etc.), a organizatorilor de jocuri de noroc și spectacole, a vânzătorilor (stabili și ambulanți), cărăușilor, organizatorilor de menajerii și circuri etc. (Anon 1937c, 7-9)

De asemenea, *Almanahul orașului municipal Tg. Mureș pe anul 1924* - un fel de catalog de tip „pagini aurii” al Tg. Mureșului interbelic - nu menționează nimic referitor la instrumentiștii, formațiile mici de muzică sau lăutarii orașului, cu toate că almanahul cuprindea indicatorul general al profesiunilor și instituțiilor existente în oraș, adrese telefonice, indicatorul străzilor orașului sau mersul trenurilor. Almanahul preciza însă că în Tg. Mureș existau la acea vreme trei renumite cafenele în centru (numite Corso, New-York și Transylvania), 28 de cârciumi, bodegi și restaurante, precum și două ateliere de fabricat instrumente muzicale (Ghila și Parizek 1924, IX).

După cum o arată reclamele publicate de gazetele locale ale vremii, în zona centrală a orașului, numită pe atunci Piața Regele Ferdinand, exista la numărul 14 Magazinul *Musica* - „societate anonimă aprovizionată cu toate articolele de muzică și note muzicale” (Anon 1923c, 4).

La începutul secolului XX, unii dintre lăutarii consacrați de la noi, pentru a nu rămâne simpli imitatori ai scripcarilor de odinioară, au început să-și pună problema așternerii creației lor pe portativ și au ridicat treptat meșteșugul la un alt nivel de profesionalizare, prin studii muzicale realizate la Conservatoarele din țară, așa cum s-a întâmplat și la Tg. Mureș: „Studiul sistematic și aprofundat al instrumentului, cultura muzicală temeinică, însușită pe băncile școlii, contactul cu arta clasică, au dat naștere lăutarului-virtuoz, lăutarului-artist” (Cosma 1996, 12).

Palatul Culturii - inima culturală a Tg. Mureșului interbelic

Târgu Mureșul se bucura în perioada interbelică de o tradiție muzicală solidă și eterogenă, cu care se mândrea, după cum o arată, între altele, un număr al *Gazetei Mureșului*, din 1932:

Orașul nostru are mulți cunoscători de muzică aleasă. Cei mai mulți dintre aceștia au fost formați la școala locală de muzică a municipiului. Puține orașe pot prezenta un public muzical competent și numeros cum se află la Tg. Mureș. Deși suntem într-o vreme de crunte greutăți materiale, râvna cetățenilor pentru educația muzicală nu a încetat să se afirme cu aceeași intensitate ca și în trecut.

Urb. 1932b, 1

Palatul Culturii găzduia Conservatorul Municipal al Tg. Mureșului, ale cărui baze au fost puse de primarul Bernády György în 1907, sub forma Școlii de muzică a orașului. În 1913, la inaugurarea Palatului Culturii, orchestra simfonică a Conservatorului orașului a susținut un mare concert, reunind la acea vreme 62 de instrumentiști.

Marile evenimente culturale ale Tg. Mureșului erau găzduite de Palatul Culturii, unde poposeau în turneu, cu spectacole muzicale, de teatru și de revistă, marii artiști ai vremii și renumite trupe bucureștene. Pentru aceste evenimente, biletele în avans se cumpărau de obicei de la librăria Révész Béla (Piața regele Ferdinand, nr. 35) sau de la librăria Ardealul (str. Ștefan cel Mare, nr. 9).

Maestrul George Enescu avea o legătură specială cu Târgu Mureșul. A susținut aici șapte concerte de mare succes și avea o relație apropiată cu profesorii Conservatorului Municipal, adăugă Zeno Vancea:

De câte ori făcea turnee în Transilvania, George Enescu nu ocolea niciodată orașul Tg. Mureș. Ținea foarte mult la publicul de acolo, care era plin de entuziasm, pentru că orașul are o veche tradiție muzicală. Când a venit a doua oară la Tg. Mureș, publicul s-a ridicat în picioare și l-a aclamat prelung, ceea ce l-a impresionat în mod deosebit. De câte ori venea la Tg. Mureș, făcea o vizită și la Conservator, unde era un corp profesoral foarte select.

Popovici 1985, 99-100

Dincolo de evenimentele culturale de calibru, Palatul Culturii nu era un loc rezervat doar elitelor culturale, ci și culturii populare, sub toate formele sale. În Sala de Oglinzi a Palatului se desfășurau balurile, seratele dansante și recepțiile orașului, iar clădirea Palatului mai găzduia cinematograful orașului, biblioteca și alte instituții culturale, descrise în 1932 de *Gazeta Mureșului*:

Palatul Cultural e atât de încăpător cât să adăpostească o sală mare de spectacole, o sală de conferințe, o bibliotecă cu trei etaje, o pinacotecă, un muzeu și, într-o aripă întreagă, conservatorul de muzică. Dimineața și după amiaza coridoarele acestei părți a clădirii forfotesc de voieșia tineretului și copiilor grăbiți să ajungă la vreme la „oră.” Din sălile izolate cu uși bine capitonate, abia străbat sunetele instrumentelor sau rula-dele vocilor în exercițiu febril, cântând parcă inedit și antrenant o simfonie a muncii, în acustica dezordonată a vastelor coridoare.

Urb. 1932b, 1

În anii '30, Palatul Culturii avea la parter chiar un restaurant unde lumea amesteca fleicile și cultura, spre disperarea directorului Conservatorului, Maximilian Costin, exprimată în paginile gazetei *Glasul Mureșului*, în martie 1935:

Dintre provinciile țării noastre, Târgul-Mureșul este un oraș privilegiat. În căpătenele noastre, cetățenii, între bîrfirea a doi politicieni locali, găsesc prilej să se ocupe

Angela PRECUP

și de artă. Adică de Conservator, căci se știe că acest oraș este renumit prin fleicării și prin Conservator. Corelația a existat de la început. Fleică fără muzică nu merge. Și de aceea, în subsolul Conservatorului este și un restaurant unde se servește fleică.

Costin 1935, 2

Conservatorul Municipal Tg. Mureș – pepinieră culturală

La începutul secolului trecut, Conservatorul Municipal din Tg. Mureș era o școală care oferea o formare de specialitate oricui, indiferent de nivelul de educație în domeniul de studiu ales. Prin continuitatea și nivelul ridicat al activității, Conservatorul a devenit o instituție care furniza profesioniști categoriei muzicienilor din oraș, ceea ce i-a conferit un rol decisiv în păstrarea și dezvoltarea moștenirii muzicale a orașului, după cum scria în 1932 *Gazeta Mureșului*:

Cei zece profesori ai lui trudes alături de învățăceii devotați. Nu e o școală de muzică superioară. A fost gândit dintru început și așa este și astăzi, un liceu muzical, un conservator de muzică pentru oricine ar avea oricât de mică, dar evidentă, înclinație muzicală. Acest fel de conservatoare sunt create în primul rând pentru inițierea sistematică a tuturor în tainele muzicii. De aceea și obligațiile materiale sunt minime. Primirea elevilor se face fără considerație la cunoștințele lor muzicale sau la vârstă.

Urb. 1932b, 1

Primarul Bernády György i-a încredințat misiunea creării unei școli locale de muzică, în 1907, muzicianului Albert Metz, violonist dintr-o familie cu solidă tradiție muzicală. Cu un corp profesoral ales, această Școală de muzică a format în deceniile următoare generații întregi de muzicieni profesioniști sau amatori, în condițiile în care instruia anual 500-600 de elevi care studiau vioară, pian, cor, orgă, violoncel, istoria muzicii, armonie, compoziție și susțineau concerte și recitaluri în fața comunității, pe care această școală o reflecta la scară mai mică, după cum subliniază compozitorul Csíky Boldizsár: „Porțile școlii au fost deschise tuturor celor care au avut aptitudini și erau animați de dorința de a face muzică, indiferent de condiția lor socială sau de apartenența națională” (Csíky 2005, 283).

Școala de muzică a devenit ulterior Conservatorul Municipal din Tg. Mureș, unde opera lui Albert Metz a fost continuată de Maximilian Costin, care, cu sprijinul primarului Emil Dandea, a lărgit sfera disciplinelor prin introducerea studiului violei, contrabasului și instrumentelor de suflat, a lărgit corpul profesoral și a dezvoltat relațiile cu artiști din țară și străinătate, astfel încât pe scena Palatului Culturii din Tg. Mureș s-au aflat în perioada interbelică numeroși artiști de rezonanță internațională.

Cursurile de coregrafie au fost la rândul lor introduse din 1934 în programul Conservatorului, după cum relatează *Glasul Mureșului*:

La Conservatorul municipiului s-au deschis următoarele cursuri noi cu data de 1 Decembrie: Arta coreografică. Gimnastică ritmică pentru copii. Dans ritmic și balet. Teatru de copii. Zilnic înainte de amiază. Arta dramatică. Direcțiune, declamație, recitări, ansamblu teatral. Zilnic între orele 5-7. Înscrierile la Direcțiunea Conservatorului.
Anon. 1934, 4

Secția de coregrafie a Conservatorului va fi prezentă ulterior, la toate spectacolele pe care această instituție de învățământ cultural le organiza periodic în fața comunității:

Duminecă, 28 Februarie a. c., orele, 14:30, clasa de dicțiune de pe lângă Conservatorul de muzică a reprezentat în fața unui public numeros „Revista Copiilor”, diferite tablouri, scenete și cântece. [...] Interpretarea ușoară, fină și distinsă a micilor copilași a uimit asistența, fiecare punct din program fiind răsplătit cu neîntrerupte aplauze. [...] Un dans spaniol, bine interpretat de Gherghin Margareta și Haido Carmen. Un joc de scenă nevinovat, naiv dar grațios și plin de sensibilitate, iată caracteristica acestei reușite reprezentării.

Anon. 1937d, 3

Chiar și înaintea înființării clasei de coregrafie la Conservator în 1934, cursuri de dans se desfășurau în alte școli din oraș, de pildă la Liceul de fete Unirea, după cum o arată un articol în care publicația *Gazeta Mureșului* descria serbările organizate de școlile din Tg. Mureș la Palatul Culturii, cu ocazia Zilei de 1 Decembrie 1933, în fața unei săli arhipline:

Au plăcut deopotrivă de mult: corul liceului militar condus de d-l prof. Radulian, corul lic. Papiu, dirijat de d-l prof. Heitmann, orchestra liceului militar, condusă de d-l prof. Rezachievici, grațioasele dansuri ale elevelor d-nei prof. Martinaș, de la Lic. de Fete Unirea, ca și ansamblul gimnastic al elevilor de la Liceul Militar condus de d-l prof. A. Tică.

Anon. 1933b, 1

În anul următor, 1935, se înființau și cursurile de teatru, ceea ce avea să sporească diversitatea și complexitatea spectacolelor prezentate în fața publicului de elevii Conservatorului Municipal din Tg. Mureș: „Zilele trecute a avut loc în sala mare a Palatului Cultural prima manifestare a clasei de declamație de la Conservator, clasă nou înființată anul acesta. [...] Copiii mici au declamat rolurile cu adevărată artă teatrală. Un balet de copii a dansat menuetul în costumele din secolul al XVII.” (Anon 1935a, 4)

Iată câteva argumente pentru care Conservatorul municipal a devenit unul dintre motivele de mândrie ale orașului, conform publicației *Glasul Mureșului*:

Orașul nostru trebuie să fie mândru că are o școală de muzică în care tineretul primește o educație artistică aleasă. Producțiile și concerte organizate de conservator au creat o ambianță artistică prielnică înțelegerii operelor muzicale. La aproape toate manifestările artistice din acest oraș, conservatorul aduce o contribuție valoroasă.

Maestrul George Enescu urmărește cu interes activitatea conservatorului și găsește cuvinte de laudă atât pentru școală cât și pentru primăria orașului, care o susține. Instituirea unui premiu George Enescu pentru absolvenții meritoși ai conservatorului constituie o încurajare pentru cei ce se consacră în întregime spinoasei arte muzicale. Echipa de teatru a conservatorului face o însuflețită propagandă la sate prin reprezentațiile pe cari le dă gratuit sătenilor.

Ionescu 1938, 3

Activitatea simfonică sistematică se stinge la sfârșitul anilor '30, când nevoile muzicale ale orașului au început să fie satisfăcute de formațiile de muzică camerală, în număr de 9-10 la Tg. Mureș în perioada interbelică, alcătuind o imagine diversă surprinsă de compozitorul Csíky Boldizsár:

Acest lucru nu înseamnă că în oraș au existat cca. 40 de instrumentiști (corfași) capabili să execute partituri exigente. Cei mai buni s-au perindat de la o formație la alta, completând necesarul de „quorum”. Pe lângă profesioniștii-profesori au cântat medici, avocați, comercianți, bancheri, ofițeri, funcționari, foști elevi ai Conservatorului sau nu, amatori de muzică în sensul cel mai nobil al cuvântului.

Csíky 2005, 288

În 1937 Maximilian Costin pleca la București, ca director al Operei Române. După război, instituția a revenit la amplexarea consacrată, sub conducerea directorului Zeno Vancea, a cărui importanță pentru destinul instituției, subliniază compozitorul Csíky Boldizsár, se poate compara cu cea a lui Albert Metz. (Csíky 2005, 290) În 1950, instituția obținea statutul de Filarmonică de Stat.

Toate aceste mici fragmente de informație jurnalistică recompun, ca într-un puzzle, imagini din trecutul Tg. Mureșului, dovedind încă o dată că presa fiecărei perioade istorice, percepută dintotdeauna ca o literatură scrisă din mers, sau istorie a unei zile (cu toate pierderile și câștigurile pe care le presupune acest statut), rămâne o sursă importantă pentru investigarea istoriei culturale și sociale dintr-un anumit spațiu.

BIBLIOGRAFIE

- ALBU, Nicolae, 1934. Trei folcloriști mureșeni. *Glasul Mureșului*, Tg. Mureș, I, nr. 1, 22 nov. 1934, p. 2.
- Anon., 1921. Cafeneaua și trotuarul. *Ogorul*, Diciosânmărtin (Târnăveni), II, nr. 19, 11 mai 1921, p. 2.
- Anon., 1923a. Aviz important. *Mureșul*, Tg. Mureș, II, nr. 41, 28 oct. 1923, p. 3.
- Anon., 1923b. Corigența. *Mureșul*, Tg. Mureș, II, nr. 38, 7 oct. 1923, p. 2.
- Anon., 1923c. Magazinul Musica. *Mureșul*, Tg. Mureș, II, nr. 1, 4 ian 1923, p. 4.
- Anon., 1932a. Adevărata cultură. *Gazeta Mureșului*, II, nr. 12, 27 martie 1932, p. 1.
- Anon., 1933a. Revelion familiar. *Mureșul - A Maros*, Tg. Mureș, I, nr. 3, 30 dec. 1933, p. 2.

- Anon., 1933b. 1 Decembrie la Tg.-Mureș. *Gazeta Mureșului*, III, nr. 45, 10 dec. 1933, p. 1.
- Anon., 1934. Informațiuni. *Glasul Mureșului*, I, nr. 4, 20 dec. 1934, p. 4.
- Anon., 1935a. Teatru românesc la Târgu-Mureș. *Glasul Mureșului*, II, nr. 17, 24 martie 1935, p. 4.
- Anon., 1935b. Ziua Eroilor la Tg. Mureș. *Glasul Mureșului*, Tg. Mureș, II, nr. 26, 8 iunie 1935, p. 4.
- Anon., 1936a. Interzicerea petrecerilor pe timpul celor 4 posturi. *Glasul Mureșului*, III, nr. 54, 15 martie 1936, p. 4.
- Anon., 1936b. Restaurant-Bufet. *Glasul Mureșului*, Tg. Mureș, III, nr. 54, 15 martie 1936, p. 3.
- Anon., 1937a. Muzica militară. *Glasul Mureșului*, Tg. Mureș, IV, nr. 101, 27 apr. 1937, p. 5.
- Anon., 1937b. Invitare. *Glasul Mureșului*, Tg. Mureș, IV, nr. 114, 23 sept. 1937, p. 3.
- Anon., 1937c. Regulamentul financiar al municipiului Tg. Mureș. *Orașul*, Tg. Mureș, XV, nr. 5, 1 martie 1937, pp. 7-9.
- Anon., 1937d. Revista Copiilor. *Glasul Mureșului*, IV, nr. 95, 7 martie 1937, p. 3.
- Anon., 1939. Jocuri naționale din jud. Mureș premiate la București. *Glasul Mureșului*, VI, nr. 186, 22 iunie 1939, p. 2.
- Anon., 1940. Muzica militară. *Glasul Mureșului*, Târgu Mureș, VII, nr. 233, 4 aprilie 1940, p. 2.
- ALEXANDRU, Tiberiu, 1958. *Béla Bartók despre folclorul românesc*, Buc.: Ed. Muzicală.
- BÂTIU, Iosif, 1939. O frumoasă serbare națională pe Valea Gurghiului. *Glasul Mureșului*, VI, nr. 172, 9 martie 1939, p. 4.
- CEONTEA, Ștefan, 1933. Sărbătorirea zilei de 10 Maiu la Tg. Mureș. *Gazeta Mureșului*, Tg. Mureș, III, nr. 19, 14 mai 1933, p. 6.
- COSMA, Viorel, 1996. *Lăutarii de ieri și de azi*. Buc.: Editura Style.
- COSTIN, Maximilian, 1935. Chelboșii culturei. *Glasul Mureșului*, Tg. Mureș, II, nr. 18, 31 martie 1935, p. 2.
- CSÍKY, Boldizsár, 2006. *Privire asupra trecutului muzical târgumureșean*, în vol. *Târgu-Mureș, oraș al artelor*. Târgu Mureș: Ed. Primăria Tg. Mureș în colaborare cu revista *Vatra*.
- DANDEA, Emil, 1934. Dare de seamă asupra realizărilor edilitare în timp de 7 luni. *Glasul Mureșului*, Tg. Mureș, I, nr. 1, 29 nov. 1934, p. 4.
- GHILA, Iulius, PARIZEK, Francisc, 1924. *Almanahul orașului municipal Tg. Mureș pe anul 1924*. Tg. Mureș: Tipografia Ardealul.
- IONESCU, George, 1938. Prin muzică măriți pe Domnul și înveseliți noul an. *Glasul Mureșului*, Tg. Mureș, V, nr. 162, 25 dec. 1938, p. 3.
- MUNTEANU, Constant George, 1928. Se sting cântecele și jocurile românești. *Astra*, Tg. Mureș, II, nr. 21 (73), 26 aprilie 1928, p. 1.
- N. O., 1940. Manifestații artistice și turnee. *Glasul Mureșului*, VII, nr. 232, 28 martie 1940, p. 2.

- OPREA, N., 1938. Viața de culturalizare a satelor. *Glasul Mureșului*, Tg. Mureș, V, nr. 135, 5 mai 1938, p. 2.
- POPOVICI, Martha, 1985. *Convorbiri cu Zeno Vancea*. Buc.: Editura Muzicală.
- PRECUP, Angela, 2015. *Memoria tiparului. Presa mureșeană în secolul XX (vol. I 1900-1947)*. București: Editura Universitară / Cluj-Napoca: Editura Ecou transilvan.
- PREDA, Petru, 1927. Șezătorile culturale la sate. *Astra*, Tg. Mureș, I, nr. 15, 10 martie 1927, p. 1.
- Urb., 1932b. Conservatorul orășenesc. *Gazeta Mureșului*, Tg. Mureș, II, nr. 40, 13 nov. 1932, p. 1.
- TĂTARU, Emil, 1933. Explicarea Evangheliei. *Gazeta Mureșului*, III, nr. 42, 19 nov. 1933, p. 2.
- T., Teodor, 1928. Mișcarea culturală în județ. *Astra*, Tg. Mureș, II, nr. 14 (66), 8 martie 1928, p. 1.
- TICĂ, Andrei, 1932. Educația fizică feminină. *Gazeta Mureșului*, II, nr. 22, 5 iunie 1932, p. 2.